

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Právo a revoluce ke kontinuitě a diskontinuitě státu a práva a *(provází Ondřej Horák)*

Boj o živé právo

tři způsoby řešení právních otázek, tři pohledy na právo:

- 1) pozitivistický („má být“)

- 2) sociologický („je“)

- 3) přirozenoprávní („mělo by být“)

- rozdílná východiska, ale v praxi se doplňují a prostupují

„Jeho podstata zůstává stále táž, mění se jen jeho forma a úseky na nichž se odehrává; neboť někdy se vede skrytě, jindy zjevně; jednou se svádí na půdě zákonodárství, podruhé aplikace, potřetí zase na půdě theorie.“

/TOMSA, Bohuš. O živé právo. In: Právní praxe, 1944/45, roč. 9, č. 1, s. 3-4./

Revoluce 1848-1948

„Geling es, ist es Heldentat, misslingt es, ist es Hochverrat.“

1848

1918

1945

1948

Jaro národů

převrat

obnova

puč

„vítězný“ březen

říjen

květen

únor

občanská a národní

československá

národodemo.

lido-demo.

Normativita vs. Fakticita

normativní síla skutečnosti (G. Jellinek)

Pilíře čsl. revoluce

„...československá revoluce stojí na třech pilířích, jimiž byly státní převrat, pozemková reforma a přijetí ústavy“. Ferdinand Peroutka

*/Budování státu II. Československá republika v letech popřevratových.
Praha: František Borový, 1934, s. 564./*

- vzájemné provázané události a s nimi spojené právní předpisy
- rozměr právní, politický a společenský

I. Revoluce 1918 a vznik Československa

- „naše velké osmičky“, den „D“ našich dějin
- odlišnost přístupu právníka a historika (stejně téma x jiné otázky, stejné otázky x jiné odpovědi)
- „O žádném dni nebylo u nás tolik napsáno. Často však jakoby proto, abychom pořádně nevěděli, co se vlastně dělo.“
A. Klimek /Říjen 1918. Vznik Československa. Praha: Paseka, 1998, s. 182./
- 28. říjen očima právníka a historika
- čím začne historik? počasím (a hned spor...)
- zaměříme se na skutečné (tedy právní:) problémy a spory:
vznik státu, recepce, unifikace, kontinuita/diskontinuita

Spor č. 1: Kdy vzniklo Československo?

- problém teoretický (MPV) i praktický (reparace)
- vznik státu (úz., ob., veř. moc x uznání)
- řada názorů a teorií, minimálně 15 různých dat (1918-20)
- FR 29.6., VB 9.8., USA 2.9., It. 3.9. (zpětně k 21.4.), Jap. 9.9., Nár. Rad. Čsl. 14.10., FR 15. 10., Wash. Dek. 18.10., Vyh. Sam. St. 28.10., (Mar. Dek. 30.10.), Navr. Žen. Jed. 5.11., (Vyh. Rep. 14.11.), Ver. Konf. 18.1.19, SG. Sml. 10.9.19 (16.7.20)
- František WEYR v posudku pro prezidenta Masaryka (28.10.)
- Emil SOBOTA: „antropomorfní“ teorie (přirovnání k člověku)

Spor č. 2: První čsl. zákon

- Zákon o zřízení samostatného státu čsl. neboli recepční zákon (norma): „hard case“ první republiky
- autorem dr. Alois RAŠÍN (1867-1923): kompilace, z návrhu ústavy Ferdinanda Pantůčka z října 1918 (33 čl., využita preambule a šest článků) - k přípravě viz *Paměti* (1929)
- *vyhlášení*: ve čtyřech různých variantách a také v různých formách (ústně, tiskem, letáky, ve Sbírce)
- *slovenská verze*: odpovídá původní podobě zákona, navíc zohledňuje slovenské poměry

Zákon o zřízení samostatného státu československého

Zákon Národního výboru čsl. čís. 11 Sb. z. a n. z 28. 10. 1918

Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby byla zachována souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto:

Čl.1

Státní formu československého státu určí Národní shromáždění ve srozumění s Československou Národní radou v Paříži. Orgánem jednomyslné vůle národa a také vykonavatelem státní svrchovanosti je Národní výbor.

Štátnu formu československého štátu určia: Národné Zhromaždenie s československou Národnou Radou v Paríži, ako orgány jednomyselnej vôle národa. Kým sa tak stane, vykonáva štátnu zvrchovanosť vo vnútorných veciach Národný výbor.

Čl. 2

Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.

Všetky doterajšie zemské a ríšske zákony a nariadenia ostávajú na ten čas v platnosti.

Čl. 3

Všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a zejména i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení.

Všetky úrady samosprávne, štátne a župné, ústavy štátne, zemské, okresné, župné a obecné podriadené sú Národnému Výboru; na ten čas úradujú a jednajú podľa platných zákonov a nariadení dosiaľ platných, teda na území slovenskom podľa XLIV. čl. z roku 1868 jazykom slovenským.

Čl. 4

Zákon tento nabývá účinnosti dnešním dnem.

Zákon tento vstupuje do života dnešným dňom.

Čl. 5

Národnímu výboru se ukládá, aby tento zákon provedl.

Predsedníctvu Národného Výboru sa ukladá, aby tento zákon previedol.

Spor č. 3: Recepce aneb co vlastně platilo po 28. říjnu?

- to nikdo nevěděl..., různé názory, výklad recepční normy
- **čl. 2: Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.**
- právní dualismus, dočasně trialismus (Hlučínsko, 1920)
- „revoluční“ právo (až do účinnosti Ústavní listiny, tj. do 6. 3. 1920), „negativní normotvorba“ Nejvyšších soudů, „recepční“ judikatura (viz dále dvě kauzy), teleologické výklady („recipováno bylo to, co je v zájmu státu“)

Názory na recepci

- *Jaromír SEDLÁČEK (1885-1945)*: novým nejvyšším normotvorným a nařizovacím orgánem státu Národní výbor a všechna ustanovení dosavadního platného řádu, která tomu odporovala, pozbyla platnosti.

/Ústavní listina a občanský zákoník. In Naše právo a stát. Praha 1928, s. 90./

- *Nejvyšší soud (Vážný civ. 7751)*: úvodní věta preambule recepční normy - „samostatný stát československý vstoupil v život“ - podle něj nepřipouští, aby „zůstaly v platnosti ony říšské zákony rakouské, jež se s existencí a samostatností nově zřízeného československého státu nesrovnávají...“.

/Rozhodnutí z 3. února 1928, R II 28/28. In VÁŽNÝ, František (ed.). Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR ve věcech občanských. X. 1928. Praha, s. 177-178./

Jak jinak?

- **Zákon čís. 1/1939 Sl. z. zo dňa 14. marca 1939, o samostatnom Slovenskom štáte**

§ 3

Všetky doterajšie zákony, nariadenia a opatrenia ostávajú v platnosti so zmenami, ktoré vyplývajú z ducha samostatnosti Slovenského národa.

- **Nariadenie Slovenskej národnej rady čís. 1/1944 Sb. n. SNR zo dňa 1. 9. 1944, o vykonávaní zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci na Slovensku**

§ 2

Všetky zákony, nariadenia a opatrenia ostávajú v platnosti, pokiaľ neodporujú duchu republikánsko-demokratickému.

Spor č. 3.1: Kauza „státní jazyk v ČSR po 28. říjnu“

■ *Zák. čís. 142/1867 ř. z., o všeobecných právech státních občanů*

čl. 2: Před zákonem jsou si všichni státní občané rovni.

čl. 19: Všechny národní kmeny jsou rovnoprávné a každý národní kmen má nedotknutelné právo na hájení a péči o jeho národnost a jazyk.

Rovnoprávnost všech v zemi běžných jazyků ve školách, úřadech a ve veřejném životě je uznávána státem. ...

■ *Boh. adm. VI/1919*: plenisimární usnesení NSS ze dne 19. března 1919, kde soud vyložil oblast jazykového práva v souvislosti se vznikem samostatného československého státu

„Převratem z 28. října 1918 nastala změna důsledkem toho, že bylo dlužno československý národ pokládati za státotvorný živel nového státu, a že proto řeč česká (slovenská) stala se jazykem, v němž stát svými orgány projevuje svou vůli, či že řeč česká (slovenská) nabyla významu, který měly dříve fakticky, a v Uhrách podle zákona, řeč německá a maďarská.“

Spor č. 3.2: Kauza „Liechtensteinové“

- ***Vážný civ. 7751 a 8982***: spor, zda byl recipován zák. čís. 15/1893 ř. z. ze dne 12. ledna 1893, publikující liechtensteinskou rodinnou smlouvu ze dne 1. srpna 1842.
- Obsahem rodinné smlouvy byla úprava postavení knížecího rodu jako panující dynastie, propojení funkce panovníka a regenta rodu či vztah jednotlivých agnátů k panujícímu knížeti.
- Argumentace NS: zákon nemohl být zachován „zákon ze dne 12. ledna 1893, jenž podle obsahu svého není vůbec dán v zájmu zdejších, nýbrž číře v zájmu knížectví Liechtensteinského a jeho dynastie a který by byl československému státu, aspoň jistotně nyní jeho pozemkové reformě, spíše na škodu ...“

II. Revoluce 1945 a obnovení Československa

Lex Beneš: § 1 „Edvard Beneš se zasloužil o stát.“ z. č. 292/2004 Sb.

- národní a demokratická revoluce
- *„Revoluce jako vítězný projev práva, práva nového a lidového - to je poznatek, jejž nesmíme napříště ztráceti ze zřetele. ... Levice, socialismus a v první řadě komunismus - to je praktické uplatňování živého, stále se přeměňujícího práva bez ohledu na literu a na formu. Pravice a konservatismus - to je lpění na starém právu, na jeho formální „platnosti“, bez ohledu na proměny zatím nastalé.“ Václav Vaněček*

/Obrod' me právnictví! Právně-politická úvaha. Praha: Práce, 1946, s. 8 a 27./

Spor č. 1: Zasloužil se Edvard Beneš o stát?

- dekry prezidenta republiky - právní obnova
- kontroverzní a aktuální téma: ***Zeman vs. Schwarzenberg***
- 143 dekretů, zvl. ty o majetkových právech: č. 5 (národní správa), č. 12 (zemědělství), č. 50 (film), č. 81 (spolky), č. 100-103 (doly, průmysl, banky, pojišťovny) a č. 108 Sb. (nepřátelský majetek)
- ***Košický vládní program*** (5. 4. 1945 Košice, 29.3. Moskva), o Němcích zvl. kap. VIII: občanství a odsun, IX: retribuce, X: národní správa, XI: pozemková reforma)

Ústavní dekret o obnovení právního pořádku

Ústavní dekret presidenta republiky 11/1944 Úř. věst. čsl.

HLAVA I.

O OBECNÝCH PRÁVNÍCH NORMÁCH

První oddíl.

Čl. 1

(1) Ústavní a jiné právní předpisy československého státu, vydané do 29. září 1938 včetně, pocházejí ze svobodné vůle československého lidu a jsou československý právní řád.

(2) Předpisy vydané v oblasti tohoto řádu v době, kdy československý lid byl zbaven své svobody (doba nesvobody), nejsou součástí československého právního řádu. Doba nesvobody jest doba ode dne 30. září 1938 až do dne, který bude určen vládním nařízením. [4. května 1945]

Ústavní dekret o obnovení právního pořádku

Čl.2

(1) Z vůle československé zákonodárné moci jest na zcela přechodnou dobu i nadále používati z předpisů, uvedených v odstavci 2 článku 1, těch, které se nepříčí svým obsahem znění nebo demokratickým zásadám československé ústavy (ústavní listiny, jejích součástí a zákonů ji měnících a doplňujících, vydaných do 29. září 1938). Naprosto jsou však z používání vyloučeny předpisy z doby nesvobody z oborů soudního práva trestního, soudního řízení trestního, práva osobního a práva rodinného.

(2) Zákonem bude stanoveno, kdy končí přechodná doba podle odst. 1.

Spor č. 2: Dvojí pohled, dvojí dekrety?

dvojí pohled: „národní“ x „demokratický“

odnětí: konfiskace (trest) x vyvlastnění (správní opatření)

komu: národnost (vina) x státní příslušnost (odpovědnost)

reparace: nezohlednit x zohlednit

vztah k 1. rep.: diskontinuita x kontinuita

„Posun k pojmu ‚německá národnost‘ nebyl tedy v dekretu nějakým ‚genetickým odsudkem‘, nýbrž reakcí na poválečné poměry, zejména na problematičnost německého občanství.“

(z nálezu ÚS ČR: č. 55/1995 Sb., o návrhu na zrušení dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.)

Spor č. 3: „Benešovy“ či Benešovy dekrety?

- uvedené přístupy nejsou nesmiřitelné a oba jsou v poválečné realitě přítomné
- prostupovaly se, resp. „národní“ byl v praxi mírněn „demokratickým“ (náhradová jednání...)
- ***první*** více odpovídá vlastnímu znění dekretů, názorům komunistů a zvláště ministra Ďuriše
- ***druhý*** navazuje na představy prezidenta Beneše a je reflektován judikaturou Ústavního soudu

„Edvard Beneš se zasloužil o stát!“

III. Kontinuita nebo diskontinuita (1918)?

- ideologický, teoretický i praktický rozměr
- různé teorie, některé odlišovaly „stát“ a „právo“
- normativní škola (stát = právní řád)
- po roce 1918: formální diskontinuita a materiální kontinuita
F. WEYR /*Soustava čsl. práva státního. Praha: F. Borový, 1924, s. 53n.*
- Viktor KNAPP: úplná recepce, kontinuita práva
*/Dvě cesty československého práva: kontinuita a diskontinuita (1918, 1945).
In Právník, 1979, roč. 118, s. 270-283./*

III. Kontinuita nebo diskontinuita (1945)?

- po roce 1945 dvě odlišná právně-politická řešení:
 - 1) kontinuitní (Beneš a demokratičtí čeští politici) a
 - 2) diskontinuitní (komunisté a slovenští představitelé).

IV. Jací jsme?

„Národní povahy“, mýty a stereotypy

„Okolnost, že jsme dětmi husitů je zcela bezvýznamná ve srovnání s faktem, že jsme potomky spořádaných a poslušných CaK občanů.“ Ferdinand Peroutka

/ Jací jsme. 2. vyd. Praha: F. Borový, 1934, s. 9. /

„Ukázala se opět naše známá obliba v přepínání všeho druhu.“ František Weyr

/ Paměti 3. Za okupace a po ní (1939-1951). Brno: Atlantis, 2004, s. 63. /

Děkujeme za pozornost